

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

25.10.2018

1(3)

HaV@eduskunta.fi

Kuuleminen 26.10.2018

**HALLITUKSEN ESITYS 119/2017 VP EDUSKUNNALLE LAIKSI TIEDUSTELUTOIMINNAN
VALVONNASTA JA LAIKSI VALTION VIRKAMIESLAIN 7 §:N MUUTTAMISESTA**

Suomen Asianajajaliitto (jäljempänä ”Asianajajaliitto”) on saanut hallintovaliokunnalta kutsun kuulemistilaisuuteen koskien hallituksen esitystä 119/2017 vp eduskunnalle laiksi tiedustelutoiminnan valvonnasta ja laiksi valtion virkamieslain 7 §:n muuttamisesta.

Asianajajaliitto on nimennyt minut kuultavaksi liittoa edustavana asiantuntijana. Kiitän mahdollisuudesta tulla valiokunnassa kuulluksi ja lausun esityksen johdosta seuraavaa.

Aluksi

Hajaantuneen valmistelun ja käsittelyn seurauksena tiedustelulakeihin liittyviä laillisuustakeita ei ole esityksissä arvioitu kokonaisuutena. Esimerkiksi esitetyn tiedusteluvaltuutetun ja luvan myöntävän tuomioistuimen työnjakoa ei ole erikseen arvioitu. Tuomioistuimen osuus nähdään esityksessä osana päätöksentekoa, kun taas tiedusteluvaltuutetun työ nähdään laillisuusvalvontana. Tässä kuulemisessa otamme kuitenkin kantaa ainoastaan tiedustelutoiminnan valvontaan ja siten ennen kaikkea tiedusteluvaltuutetun toimivaltuuksiin.

Tiedusteluvalvontavaliokunta

Mainitun valiokunnan perustamisesta ja sen toimivallasta Asianajajaliitto ei katso tarpeelliseksi lausua erikseen. Nähdäksemme sen asemasta esitetty on asianajajakunnan näkökulmasta nyt käytettävissä olevilla tiedoilla riittävän asianmukainen.

Tiedusteluvaltuutettu

Tiedusteluvaltuutetun tehtäviin ei ole esitetty säädettäväksi muutoksenhakua kärjäoikeuden päätöksistä koskien myönnettyjä tiedustelulupia. Valtuutetulle esitetään ainoastaan roolia passiivisena läsnäolijana kärjäoikeuden istunnossa. Kun istunnot on vielä tarkoitus ilmeisesti järjestää videoneuvottelun välityksin, näyttää jopa läsnäolo-oikeuden tosiasiallinen toteutuminen jäävän varsin näennäiseksi.

Joka tapauksessa tiedusteluvaltuutetun toimivaltaa tulisi tältä osin lisätä nyt esitetystä. Ei ole nähtävissä perusteltua syytä sille, miksi nimenomaan tämän alan asiantuntijaviranomaisen rooliksi kaavaillaan täysin passiivinen läsnäolo-oikeus ilman edes oikeutta ilmaista omaa kantaansa lupakäsittelyn yhteydessä käräjäoikeudessa (tai kantelun perusteella ylemmässä tuomioistuimessa).

Lain 14 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan (s. 58):

Läsnäolo-oikeuteen ei sisältyisi muita osallistumisoikeuksia tuomioistuinkäsittelyyn kuten oikeutta tulla kuulluksi tai esittää muutoin näkemyksiään istunnossa.

Kestävää perustelua tällaiselle passiiviselle roolille ei esityksessä anneta. Mikäli tiedusteluvaltuutetulle ei anneta tuomioistuinkäsittelyssä varsinaista asianosaisen roolia, tulisi hänelle joka tapauksessa säätää oikeus tulla kuulluksi asiassa, eikä ainoastaan läsnäolo-oikeutta. Läsnäolo-oikeus esitetyssä muodossaan vastaisi käytännössä muiden laillisuusvalvojien oikeutta päästä viranomaisen tiloihin, mutta ei siis oikeuttaisi muuhun. Huomio kiinnittyy myös siihen, että läsnäolo-oikeus on rajattu koskemaan vain tiedustelumenetelmää koskevan lupa-asian käsittelyä, mutta ei esimerkiksi sellaista käsittelyä, jossa viranomainen pyytää lupaa olla ilmoittamatta tiedustelutoimenpiteestä sen kohteelle (ks. myös esitetty siviilitiedustelulain 47 §; HE 202/2017). Asianajajaliitto ei näe tällaiselle rajaukselle hyväksyttäviä perusteita. Tiedusteluvaltuutetulla tulisi olla läsnäolo-oikeus kaikissa käsittelyissä.

Huolimatta siitä, että oikeudesta kannella käräjäoikeuden päätöksestä varsinaisesti esitetään säädettäväksi toisessa laissa, jota koskee hallituksen esitys 202/2017, on myös tässä yhteydessä tärkeä mainita, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on erityisesti kiinnittänyt huomiota oikeussuojakeinoihin ja oikeusturvakeinoihin salaisen tiedonhankinnan yhteydessä, jotta tiedonhankinta kuten tiedustelu ei loukkaisi yksityiselämän suojaa (EIS 8 artikla, perustuslain 10 §).

EIT on tuoreessa ratkaisussaan 13.9.2018 Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom (asiat 58170/13, 62322/14 and 24960/15) nimenomaan todennut, että eräs kriittinen tarkasteltava seikka tiedustelulainsäädäntöön liittyen on (useiden muiden kriteerien lisäksi) tiedustelulla hankitun datan käsittelyyn, käyttöön ja säilyttämiseen liittyvät menettelytavat. Edelleen esimerkiksi ratkaisussa Roman Zakharov v. Venäjä (asia 47143/06, suuren jaoston tuomio 4.12.2015) EIT painotti valvontamekanismien tehokkuutta ja oikeusturvakeinoja arvioidessaan lain riittävää laatua EIS 8 artiklan näkökulmasta.

Asianajajaliiton näkemyksen mukaan tiedusteluvaltuutetulle säädetty vahva asema myös tuomioistuinprosessissa, mukaan lukien oikeus tulla kuulluksi ja oikeus kannella tuomioistuimen ratkaisusta ylempään tuomioistuimeen, turvaisi selvästi paremmin ja varmemmin lainsäädännön laatukriteerit siten kuin EIT on niitä arvioinut. Emme pysty näkemään syytä sille, miksi laista ei tältä osin säädettäisi alusta alkaen riittävän laadukasta, tarvitsematta odottaa mahdollista EIT:n ratkaisua usean vuoden päästä, jossa mahdollisesti todettaisiin, että tiedusteluvaltuutetun heikon aseman takia oikeussuojakeinot eivät lain valvomiseksi ole olleet riittäviä.

Mainittua vahvaa kuulemisoikeutta ja oikeutta kannella lupapäätöksistä puoltaa nähdäksemme myös esityksen 15 §. Siinä annettaisiin tiedusteluvaltuutetulle valtuudet jotta keskeyttää tai lopettaa tiedustelumenetelmä niiden menetelmien osalta, joiden käyttöön ei ole tarvittu tuomioistuimen lupaa. Tällainen määräys tulisi lähtökohtaisesti saattaa tuomioistuimen arvioitavaksi, ja siinä prosessissa tiedusteluvaltuutetulla olisi oikeus tulla kuulluksi ja lähtökohtaisesti jopa velvollisuus olla läsnä asiaa käsiteltäessä. Olisi siten myös johdonmukaista, että tiedusteluvaltuutetulla olisi yhtä vahva oikeus tulla kuulluksi myös silloin, kun kyse on lupaharkintaa edellyttävästä tuomioistuinratkaisusta.

Tiedusteluvaltuutetun resurssit

Asianajajaliitto toteaa, että on ensiarvoisen tärkeää antaa tiedusteluvaltuutetulle riittävät resurssit. Hallituksen esityksen mukaan alkuvaiheessa tiedusteluvaltuutetun toimistoon on arvioitu tarvittavan valtuutetun lisäksi ainoastaan kaksi päätoimista asian-tuntijavirkamiestä esittelijöinä sekä yksi päätoiminen assistentti tiedusteluvalvonnan hallinnollis- teknisenä tukihenkilönä. Asianajajaliitto katsoo, että näin pienen toimiston koko on hyvin haavoittuva. Ottaen huomioon tiedusteluvaltuutetun valvontatehtävän laajuuden, lisätyt tehtävät ja tehtävien äärimmäisen tärkeän roolin perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta tulisi Asianajajaliiton näkemyksen mukaan toimiston resurssit olla esitettyä suuremmat.

Valtion virkamieslain 7 §

Tältä osin Asianajajaliitolla ei ole esityksestä lausuttavaa.

Suomen Asianajajaliiton puolesta

Asianajaja Jussi Sarvikivi, Helsinki
Asianajotoimisto Reims & Co Oy